

ПАЗЮК А. В.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного права
Інституту міжнародних відносин
(Київський національний
університет імені Тараса Шевченка)

УДК 341.23:004.735.5

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ КІБЕРПРОСТОРУ В МИРНИЙ ЧАС

Статтю присвячено визначенню міжнародно-правового режиму кіберпростору як сучасної цифрової інформаційної сфери, що існує завдяки глобальній інформаційній інфраструктурі. Стверджується, що наднаціональна природа кіберпростору вимагає саме міжнародно-правового регулювання транскордонних інформаційних відносин.

Ключові слова: міжнародно-правовий режим, кіберпростір, Інтернет, загальна спадщина людства, міжнародне право.

Статья посвящена определению международно-правового режима киберпространства как современной цифровой информационной сферы, которая существует благодаря глобальной информационной инфраструктуре. Утверждается, что наднациональная природа киберпространства требует именно международно-правового регулирования трансграничных информационных отношений.

Ключевые слова: международно-правовой режим, киберпространство, Интернет, общее наследие человечества, международное право.

The abstract is devoted to normative definition by mean of international law of cyberspace as global information sphere based on global information infrastructure. It's proposed to use international law as main tool for the regulation of transborder information flows.

Key words: international legal regime, cyberspace, internet, common heritage of humanity and international law.

Вступ. У 2003 році ЮНЕСКО ухвалила Рекомендацію щодо розвитку та використання багатомовності та загального доступу до кіберпростору. Зазначена Рекомендація до цього часу залишається чи не єдиним міжнародно-правовим джерелом, що визначає міжнародно-правовий режим кіберпростору. Потреба у розв'язанні низки міжнародно-правових питань, пов'язаних з еволюцією та застосуванням Інтернету та інших інформаційно-комунікаційних технологій є надзвичайно гострою. Існуюча на планетарному рівні інформаційна інфраструктура, що являє собою технічний базис кіберпростору, є критично-важливим ресурсом, від якого залежать людські життя. У зв'язку із наднаціональним характером та глобальною природою кіберпростору врегулювання відносин, пов'язаних із його функціонуванням, цілком закономірно покласти на міжнародне право. Але ця тема ще не здобула належного розвитку в науці міжнародного права, а окремі розробки не можуть претендувати на цілковиту всебічність.

В українській міжнародно-правовій науці питання міжнародного правового регулювання відносин в Інтернеті розглядалися в кандидатському дослідженні К.С. Шахбазян у 2009 р. [1] Серед російських вчених окремі міжнародно-правові аспекти функціонування Інтернету досліджувались в докторській дисертації В.П. Талімончик у 2013 р. [2] Питанням міжнародного інтернет-права приділяли увагу зарубіжні вчені Я. Акденіц, Я. Браун, М. Кіттіманн, Дж. Куліша та деякі інші. Проте характеристика та нормативне наповнення міжнародно-правового режиму кіберпростору в згаданих дослідженнях не розглядалися.

Постановка завдання. У цій статті нами пропонується розглянути з позитивістської позиції зміст міжнародно-правового режиму кіберпростору як сучасної цифрової інформаційної сфери, що існує завдяки глобальній інформаційній інфраструктурі. Слід проаналізувати міжнародно-правові джерела, що регулюють подібні об'єкти загальнолюдського надбання (спадщини людства), визначити нормативну роль міжнародного права як наднаціонального регулятора поведінки суб'єктів транскордонних інформаційних відносин в кіберпросторі.

Результати дослідження. У вищезгаданій Рекомендації ЮНЕСКО щодо розвитку та використання багатомовності та загального доступу до кіберпростору держави та міжнародні організації заохочуються визнати та надати підтримку загальному доступу до Інтернету у якості одного із засобів сприяння здійсненню прав людини, зазначених в статтях 19 (свобода переконань та їхнього виявлення) та 27 За-

гальної декларації прав людини (право вільно брати участь у культурному житті суспільства, втішатися мистецтвом, брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами). Загальний доступ до кіберпростору визначений як «рівноправний доступ для усіх громадян за доступними цінами до інформаційної інфраструктури (зокрема, до Інтернету), до інформації та знань, необхідних для розвитку суспільства та особистості» [3].

До цих характеристик загального доступу, виходячи із змісту статті 2 (недискримінація), статті 2 (право на життя, на свободу і на особисту недоторканність), статті 7 (рівність перед законом), а також прав і свобод, закріплених у статтях 19 та 27 Загальної декларації прав людини, слід додати, що доступ до кіберпростору повинен бути *недискримінаційним, вільним (відкритим), надійним (стабільним) та безпечним*.

Розкриємо ці характеристики більш докладно. Недискримінаційність полягає у відсутності різного ставлення до користувачів за будь-якими ознаками: раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового або іншого становища, політичного, правового або міжнародного статусу країни чи території (стаття 2). Також в сфері ІКТ недопустимо застосовувати дискримінацію у доступі до кіберпростору та інформації в ньому в залежності від змісту легального контенту або пристроїв, що при цьому використовуються.

Цей принцип «сітьового нейтралітету» (англ. – network neutrality) знаходиться у стадії визнання. Так, у Декларації Комітету міністрів Ради Європи щодо сітьового нейтралітету, що був ухвалений у 2010 р., наголошується, що «користувачі повинні мати максимально можливий доступ до інтернет-контенту на основі програм та послуг за їх вибором, незалежно від того чи пропонуються вони безкоштовно, використовуючи відповідні пристрої за своїм вибором» [4].

Стосовно вільного або ж відкритого доступу до кіберпростору, його надійності та безпечності наголошується в іншій Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи щодо розвитку публічної цінності Інтернету, ухваленій у 2007 р., зокрема, що «інтернет-послуги повинні бути *доступними і прийнятними за ціною, безпечними, надійними і триваючими*» [5].

Аналогічний підхід поширений в Європейському Союзі, який визначив у своїй Стратегії з кібербезпеки за пріоритети *відкритий, безпечний та надійний кіберпростір*. На уряди при цьому покладаються такі завдання: 1) забезпечення доступу і відкритості; 2) повага та захист основоположних прав онлайн; 3) підтримання стабільності та операбельності Інтернету [6].

За цими ознаками кіберпростір може розглядатися як загальнолюдське надбання. Та на відміну від такого надбання, як Район (дна морів та океанів), кіберпростір є рукотворним, виник внаслідок науково-технічного прогресу людства і функціонує завдяки глобальній інформаційній інфраструктурі (ГІ). Сама ж ГІ не є як, наприклад, морське дно, об'єктом власності усього людства (ст. 137 Конвенції ООН з морського права 1982 р.), адже складається з мереж та обладнання, що перебуває у власності різних суб'єктів, перебуває під національними юрисдикціями окремих держав.

Серед відмінних рис правового режиму кіберпростору також слід зазначити можливість його використання як в мирних цілях, так і в немирних, військових, що породжує проблему унормування поведінки суб'єктів в кіберпросторі під час кібервійни. Проте цей аспект виходить за рамки нашого дослідження.

Розкриті характеристики міжнародно-правового режиму кіберпростору дозволяють визначити роль міжнародного права у його нормативному визначенні як ключову. За результатами проведеного аналізу можна зробити наступні **висновки**.

Міжнародно-правовий режим кіберпростору оснований на *загальному, рівноправному, недискримінаційному, вільному (відкритому), надійному (стабільному) та безпечному доступі до кіберпростору*. На держави покладається обов'язок забезпечити для своїх громадян такий доступ до кіберпростору, що вимагає унормування міжнародно-правовими інструментами відносин, пов'язаних з еволюцією та функціонуванням глобальної інформаційної інфраструктури як спільного надбання людства.

Список використаних джерел:

1. Шахбазян К.С. Міжнародно-правові основи регулювання відносин в мережі Інтернет : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / К.С. Шахбазян. – К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка – 2009.
2. Талимончик В.П. Международно-правовое регулирование отношений в сфере информации : автореф. на соискание уч. степени доктора юрид. наук / В.П. Талимончик. – СПб. : Санкт-Петербургский государственный университет, 2013. – 53 с.
3. Рекомендация о развитии и использовании многоязычия и всеобщем доступе к киберпространству [Электронный ресурс]. – Париж : ЮНЕСКО, 2003. – Режим доступа : <http://www.unesco.org>.
4. Declaration of the Committee of Ministers on *network neutrality*, adopted by the Committee of Ministers on 29 September 2010 at the 1094th meeting of the Ministers' Deputies [Electronic source]. – Access mode : <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1678287>.

5. Recommendation CM/Rec(2007)16 of the Committee of Ministers to member states on measures to promote the public service value of the Internet, adopted by the Committee of Ministers on 7 November 2007 at the 1010th meeting of the Ministers' Deputies [Electronic source]. – Access mode : <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec%282007%2916&Language=lanEnglish&Site=COE&BackColorInternet=BD2CF2&BackColorIntranet=FD8E64&BackColorLogged=FDC864>.

6. Joint Communication to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of Regions 'Cybersecurity Strategy of the European Union: An Open, Safe and Secure Cyberspace' [Electronic source]. – Brussels, 7.2.2013. – Access mode : http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/dae/document.cfm?doc_id=166.

ТОЛСТЕНКО Ю. О.,
аспірант
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 341:343.8

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД: ЗАБОРОНА КАТУВАНЬ

В статті аналізуються основні положення, закріплені в Європейській конвенції про захист прав та основоположних свобод людини. Акцентується увага на спеціальному судовому механізмі, який забезпечує захист закріплених в Конвенції прав та свобод. Детальніше розглядається ст. 3 Конвенції (заборона катувань) в контексті захисту прав осіб, позбавлених волі.

Ключові слова: права людини, заборона катувань, Європейська конвенція з прав людини, Європейський суд з прав людини.

В статье проводится анализ основных положений, закрепленных в Европейской конвенции о защите прав и основных свобод человека. Акцентируется внимание на специальном судебном механизме, который обеспечивает защиту закрепленных в Конвенции прав и свобод. Детальнее рассматривается применение ст. 3 в контексте защиты прав лиц, лишенных свободы.

Ключевые слова: права человека, запрет пыток, Европейская конвенция по правам человека, Европейский суд по правам человека.

The article deals with the main provisions of the European Convention on Human Rights. Focuses on the special judicial mechanism, which provides the protection of rights and freedoms forth in the Convention. The application of Art. 3 is examined in detail in the context of protecting rights of prisoners.

Key words: protecting of human rights, prohibition of torture, European Convention on Human rights, European Court of Human Rights.

Вступ. Правове становище людини регламентується, насамперед, нормами національного законодавства держави, в якій вона проживає. Однак значну роль в регулюванні прав та свобод індивіда відіграють такі суб'єкти міжнародно-правових відносин, як міжнародні організації. Міжнародне співробітництво у сфері захисту прав людини є основним напрямком діяльності багатьох універсальних та регіональних, урядових та неурядових організацій. Дослідження у галузі міжнародного права захисту прав людини проводили такі українські вчені, як М.В. Буруменський, С.А. Лукашев, В.Г. Буткевич, В.Н. Денисов, П.М. Рабінович та ін. Ці питання також досліджували й іноземні науковці: Д. Гом'єн, Мікеле де Сальвіа, Дж. Макбрайд та ін.

Постановка завдання. Мета статті – характеризувати Європейську конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, проаналізувати положення ст. 3 Конвенції (нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню).

Результати дослідження. Під час Гаазької зустрічі в 1948 році Конгрес Європи, відігравши роль каталізатора створення Ради Європи, ухвалив резолюцію, в якій, зокрема, зазначено: «Конгрес вважає, що утворений союз (або федерація) має бути відкритим для всіх європейських країн, в яких діють демократичні режими та які зобов'язуються дотримуватися Хартії прав людини». До того ж, в резолюції зазначалося про необхідність заснування Комісії для негайного вирішення подвійного завдання – підготовки проекту такої Хартії та визначення стандартів, яким повинна відповідати держава, яка прагне називатися демократичною [6, с. 13].

